

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію Горохової Тетяни Олександрівни з теми „Формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури на засадах текстоцентричного підходу”,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Актуальність обраної теми та її зв'язок з напрямами наукових досліджень

Інноваційні процеси, що відбуваються сьогодні в системі педагогічної освіти, зумовлюють пошук резервів підготовки високоосвіченої, інтелектуально розвиненої особистості, яка має внутрішній потенціал для подальшого самовдосконалення й самореалізації. Сучасна освітня парадигма потребує посилення практичного аспекту навчання української мови, на основі компетентнісного підходу, що став новим концептуальним орієнтиром для закладів освіти, зумовив трансформацію набутих знань, умінь і навичок в компетентності, активізував інтелектуальний і культурний розвиток особистості.

У цьому контексті авторка дослідження справедливо підкреслює, що в сучасному суспільстві особливої ваги набуває проблема формування граматичної компетентності. Відтак постає необхідність удосконалення методики формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови на засадах текстоцентричного підходу.

Важливість рецензованої дисертації підтверджена такими чинниками: утвердженням компетентнісної парадигми на всіх етапах мовної освіти, об'єктивною потребою формування граматичної компетентності студентів на засадах текстоцентричного підходу, нерозробленістю методики формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури.

Робота виконана відповідно до теми науково-дослідної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатопрофільної університетської освіти». Тому вважаємо, що тема дисертації Горохової Тетяни Олександрівни актуальна, суспільно й науково важлива.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Композиційний аспект дисертації та змістове її наповнення науково доцільне і концептуально виправдане. Праця складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури і додатків, відображає процес та результати дослідження, її ключові положення ґрунтуються на основних засадах гуманістичної філософії освіти, законодавчих і нормативних документах про вищу освіту.

У вступі доведено актуальність теми, коректно подано понятійний апарат: чітко визначено об'єкт, предмет, мету дослідження.

Поставивши собі за мету розробити й теоретично обґрунтувати методику

формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури на засадах текстоцентричного підходу, Тетяна Олександрівна правильно визначила вихідні положення дослідження, його завдання та методи. Це дозволило реалізувати поставлену мету.

Структура дисертації відбиває послідовність розв'язання поставлених завдань на різних етапах дослідження. Так, у першому розділі «Теоретичні засади формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури» обґрунтовано сутність поняття «граматична компетентність студентів-філологів», визначено психолого-педагогічні передумови формування граматичної компетентності майбутніх учителів-словесників. Поділяємо думку авторки, що граматична компетентність характеризується як інтегрована здатність складниками якої є системні знання морфологічного та синтаксичного рівнів мови; володіння граматичними поняттями, а також засобами вираження граматичних категорій; уміння й навички комунікативно доцільно використовувати граматичні засоби в мовленнєвій діяльності для розв'язання мовленнєво-розумових завдань; комунікативний досвід використання граматичних одиниць в усному й писемному мовленні; усвідомлення ролі граматики в професійному та особистільному розвитку.

Глибини, чіткості й логічної виразності рецензований праці додає посправжньому науковий підхід авторки до формування поняттєвого апарату дослідження. Тетяна Олександрівна уточнює, коригує або пояснює значення багатьох наукових термінів, уникає некоректного їх уживання, взаємозаміни близьких за значенням дефініцій. Такими, зокрема, є «професійна компетентність», «компетентнісний підхід», «граматична категорія», «граматичне значення», «граматична норма», «граматична компетентність майбутнього вчителя української мови і літератури», «текстоцентричний підхід до навчання граматики майбутніх учителів української мови і літератури», «підхід», «напрям», «лінгводидактичний напрям», «навчальний текст».

Ретроспективний аналіз наукових досліджень дав змогу Т.О. Гороховій визначити одне з ключових понять дисертації «текстоцентричний підхід» та розглянути його як дидактичну методологію, що ґрунтуються на сприйманні, розпізнаванні, аналізі граматичних форм на рівні завершеної структурно-семантичної єдності – тексту, а також на створенні завершених комунікативних витворів, висловлень в усній та писемній формах з урахуванням граматичних норм сучасної української літературної мови.

У розділі чітко визначено етапи психологічних процесів формування граматичної компетентності студентів-філологів, ґрунтовно охарактеризовано ефективність застосування методів теоретико-практичного засвоєння граматичних норм, прийомів навчання (інтерактивних, креативних). Заслуговує на увагу виокремлення авторкою ефективних засобів формування граматичної компетентності майбутніх учителів, зокрема використання мультимедійних матеріалів, сучасних інформаційних ресурсів, дистанційних курсів, подкастів. Адже сучасний процес навчання граматики передбачає системне й комплексне поєднання дидактичного потенціалу, традиційних засобів із новітніми,

інформаційно-комунікаційними задля створення розвивального середовища для студентів.

У другому розділі – „Організаційно-методичні аспекти формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури” – проаналізовано підручники, посібники, методичну літературу, вивчено й узагальнено практику формування граматичної компетентності студентів-філологів на засадах текстоцентричного підходу.

Цікавим і ґрутовним нам видається аналіз методичного забезпечення фахової підготовки студентів-філологів, розгляд потенційних можливостей чинних та альтернативних граматик і збірників вправ, визначення шляхів використання когнітивних ресурсів у межах текстоцентричного підходу, посилення комунікативної спрямованості вивчення граматичного матеріалу й формування комунікативних умінь студентів. На особливу увагу заслуговує запропонована система вправ і завдань, представлена в підпункті 2.2, яка зорієнтована на індивідуальну та самостійну роботу студентів та сприятиме інтелектуальному та творчому розвитку студентів у процесі засвоєння граматичних знань.

Для визначення критеріїв і рівнів сформованості граматичної компетентності майбутніх учителів-словесників на засадах текстоцентричного підходу, виділення вмінь і навичок, що підтверджать ефективність використання запропонованої методики, було здійснено констатувальний зір. Це уможливило методично правильно організувати експериментальне навчання.

Третій розділ роботи „Експериментальна апробація запропонованої методики навчання граматики майбутніх учителів української мови і літератури” відбуває процес організації та проведення експериментально-дослідного навчання за пропонованою методичною системою. Представлена в ньому експериментальна програма має чітку структуру й серйозне теоретичне доведення, містить усі складники для повноцінного й ґрутовного дослідження (мету, завдання, результати моніторингових зірів тощо).

Програма дослідного навчання складається з трьох логічно виважених етапів, що мали конкретну мету, систему різноманітних за змістом і характером вправ, які забезпечували формування граматичної компетентності студентів-філологів.

Особливий інтерес викликає розроблена лінгводидактична модель формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури. Позитивним вважаємо виокремлення в ній лінгводидактичних стратегій, групи інноваційних методів і прийомів навчання та ін., що сприяють створенню власних текстів (висловлень) різних типів і стилів мовлення, практичному комунікативно орієнтованому застосуванню граматичних одиниць у власному мовленні, що є однією з умов формування граматичної компетентності студентів.

Експериментальна частина дисертації свідчить про сумлінну практичну перевірку висунутого припущення. Ефективність розробленої методики

підтверджена результатами аналізу виконаних студентами завдань, проведених в експериментальних і контрольних групах.

На всіх етапах дослідження, описаних у трьох розділах дисертації, зроблено узагальнення і висновки. Загальні висновки скорельовані зі змістом сформульованих у вступі завдань і матеріалами кожного з розділів.

Оцінювання новизни й достовірності досліджень

Щодо наукової новизни, то у пропонованій розвідці вона є достатньо вартісною, оскільки вперше досліджено тенденції розвитку методики навчання граматики в закладах освіти; обґрунтовано психолого-педагогічні основи формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури на засадах текстоцентричного підходу; уточнено змістове наповнення понять «граматична компетентність майбутнього вчителя української мови і літератури», «текстоцентричний підхід до навчання граматики майбутніх учителів української мови і літератури»; запропоновано систему вправ і завдань для формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури на засадах текстоцентричного підходу; визначено критерії, показники та рівні сформованості граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури; розроблено методику формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури на засадах текстоцентричного підходу.

Результати експериментальної роботи, а саме: наукова новизна, теоретичні і практичні висновки, методичні рекомендації – достовірні, що підтверджено у процесі наукового дослідження засобами різноманітних загальнометодологічних, загальнонаукових і специфічних методів, статистичними даними експерименту, узгодженістю з відповідними положеннями законодавчих і нормативних документів.

Матеріали дисертаційної праці пройшли достатню апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-практических конференціях, а теоретичні і практичні аспекти дослідження Т.О. Горохова докладно висвітила в значній кількості публікацій.

Ознайомлення з текстом автореферату дає змогу стверджувати, що в ньому відбито основні положення, зміст і висновки дисертаційної праці. Зміст автореферату та основні положення дисертації ідентичні.

Практичне значення отриманих результатів

Результати дослідження Т.О. Горохової є важливим і відчутним внеском у розвиток теорії і методики навчання української мови, визначаються спрямованістю на підвищення ефективності навчально-виховного процесу у вищій школі. Запропонована методика формування граматичної компетентності може бути використана для вдосконалення навчальних програм і підручників з сучасної української мови, створення методичних посібників, у практичній роботі вчителів для підвищення їхньої кваліфікації в системі післядипломної освіти, у підготовці фахультативних курсів, проведенні лекційних курсів, практичних занять із методики навчання української мови у вищій школі.

Багаторічний доробок Тетяни Іванівни, викладений у розділах дисертації, а також у додатках, пропозиції й рекомендації, вміщені у статтях, можуть стати підґрунтям для реалізації на практиці важливих освітніх завдань.

Дискусійні положення й зауваження

Високо оцінюючи рецензовану дисертацію, привертаємо увагу до її окремих аспектів, що потребують уточнення, пояснення чи корекції, а саме:

1. Схвально, що під час опису психолого-педагогічних зasad дисерантка акцентує увагу на характеристиці мотивації та рефлексії, які є важливими компонентами граматичної компетентності особистості, визначає дидактичні закономірності навчання, проте, вважаємо, що доцільно було з-поміж зазначених граматичних умінь і навичок виокремити ті, які формуються завдяки застосуванню текстоцентричного підходу.

2. Важливим для української лінгводидактики нам видається уточнення авторкою сутності текстоцентричного підходу, хоча, на наш погляд, у роботі дещо звужено функціональне навантаження тексту, зокрема увагу зосереджено лише на навчальних текстах.

3. Авторка досить ґрутовно описує наявні класифікації вправ і завдань з української мови, чітко розмежовує ці два лінгводидактичні поняття, наводить приклади традиційних та інноваційних завдань з елементами новітніх технологій («створення інфографіки певної теми», використання «хмар» морфологічного змісту для побудови власних висловлювань тощо). Водночас недостатньо уваги приділено власне комунікативним вправам, ситуативним завданням, діловим іграм, які, на нашу думку, є ефективними у формуванні професійного й комунікативного складників граматичної компетентності.

4. Дисерантка провела ретельну підготовчу роботу щодо виділення критеріїв і показників рівнів сформованості граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури, ґрутовно описала виокремлені чотири рівні, проте, нам видається, що належним чином не подано статистику виконання констатувальних зрізовых робіт, ґрутовно не проаналізовано типові помилки студентів.

Зазначені зауваження до дисертаційної праці здебільшого дискусійного чи рекомендаційного плану, жодним чином не применшують її значення і не знижують загальної високої оцінки, проте можуть бути темою дискусії під час захисту результатів дослідження і стимулом наукової перспективи автора.

Порушена дисеранткою проблема і шляхи її вирішення спонукають до роздумів, полеміки, що підтверджує наукове значення дисертаційної праці, її актуальність і важливість для організації освітнього процесу у вищих закладах освіти.

Загальний висновок

Дисертація Горохової Тетяни Олександровни „Формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури на засадах

текстоцентричного підходу” є самостійно виконаним і завершеним авторським науковим дослідженням.

Зміст роботи, логіка викладення тексту, наукові і практичні результати свідчать про глибокі теоретичні знання, володіння методами наукових досліджень, уміння розв’язувати складні наукові й прикладні проблеми.

За рівнем наукової новизни та практичним значенням дисертація відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 13,,Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а розроблені в ній теоретичні положення й отримані результати можна кваліфікувати як вагомий внесок у розвиток теорії та методики навчання української мови. Горохова Тетяна Олександрівна заслуговує присудження її наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української мови та літератури,
декан історико-філологічного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем’янчука

Т.Л. Груба

Підпис Груби Т.Л. засвідчує

Начальник відділу кадрів МЕГУ ім. акад. С. Дем’янчука

О.Г. Чепурка

